

Міжнародне публічне право

УДК 341.1/8

Бутко Олександра Артемівна

студентка міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бутко Александра Артёмовна

студентка международно-правового факультета

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Butko Alexandra

Student of the International Law Faculty of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Кудас Ирина Борисівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Кудас Ирина Борисовна

кандидат юридических наук, доцент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Scientific director:

Kudas Iryna

PhD in Legal Studies, Assistant Professor of the

International Law Department

Yaroslav Mudryi National Law University

МИРОВЫЕ ВАЛЮТНЫЕ СИСТЕМЫ: РАЗВИТИЕ И

СОВРЕМЕННОСТЬ

СВІТОВІ ВАЛЮТНІ СИСТЕМИ: РОЗВИТОК ТА СЬОГОДЕННЯ

WORLD CURRENCY SYSTEMS: THEIR DEVELOPMENT AND MODERN STATUS

Анотація. У статті автор аналізує розвиток світових валютних систем та сучасну ситуацію. Досліджує вплив світових валютних систем на національні економіки та міжнародну торгівлю. Аналізується практика держав щодо узгодження валютної політики та створення світових валютних систем.

Ключові слова: валюта, глобальна криза, світова економіка, грошовий обіг, ВВП.

Аннотация. В статье автор анализирует развитие мировых валютных систем и современную ситуацию. Исследует влияние мировых валютных систем на национальные экономики и международную торговлю. Анализируется практика государств по согласованию валютной политики и созданию мировых валютных систем.

Ключевые слова: валюта, глобальный кризис, мировая экономика, денежный оборот, демонетизация золота, ВВП.

Summary: The author considers the development of world currency systems and modern state of affairs. The article draws attention to impact of world currency systems on national economies and international trade. It also analyses the practice of states on currency policy and establishment of world currency systems.

Key words: currency, global crisis, world economy, money turnover, GDP.

Постановка проблеми. Як відомо, система золотого стандарту автоматично забезпечувала врегулювання розрахунків міжнародної торгівлі та паритетність валютних курсів відповідно до вмісту

дорогоцінного металу в національних грошових одиницях (із відхиленнями в межах так званих “золотих точок”, які залежали від розміру транспортних та супутніх витрат на переміщення золотих грошей між країнами). Крах цієї системи, який відбувся внаслідок об’єктивних економічних та політичних причин, збігся з початком Першої світової війни і тому впродовж тривалого часу сприймався як результат війни, котрий необхідно було усунути. Втім, усі спроби відновити систему золотого стандарту ані в повному, ані в урізаному вигляді (золотозлитковий та золотодевізний стандарти) не увінчалися успіхом [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна правова наука на сьогодні має спеціальних ґрунтовних праць, присвячених світовим системам, але це питання зараз активно розробляється, зокрема, у статтях таких вчених, як Новак, Шаров, Ліфанова та ін.

Формування цілей статті. Це наукове дослідження присвячено аналізу розвитку світових валютних систем та узгодженню валютної політики держав.

Викладення основного матеріалу. У пострадянській науковій літературі в якості першої валютної системи вказують так звану «Паризьку валютну системи 1867 року». Так у третьому виданні відомого підручника під редакцією Л. М. Красавіної «Міжнародні валютно-кредитні та фінансові відносини» дається таке визначення: «Перша світова валютна система сформувалася в ХІХ ст. після промислової революції на базі золотого монометалізму у формі золотомонетного стандарту. Юридично вона була оформлена міждержавною угодою на Паризькій конференції в 1867 р., яка визначила золото єдиною формою світових грошей» .

Однак, як показує критичний аналіз цього питання, таке юридичне значення протоколів і рішень Паризької конференції в 1867 році дещо суперечить оцінкам зарубіжних дослідників. Так, у книзі співробітників Британського музею Кетрін Іглтон і Джонотана Вільямса «Гроші. Історія

цивілізацій» сказано, що «в 1867 році були висунуті сміливі пропозиції щодо створення «єдиних грошей» на основі золотих монет Великої Британії, Франції та Америки, але це, на жаль, не вдалося здійснити».

Протягом кількох років після закінчення Першої світової війни здійснювалися спроби відновити систему золотого стандарту, яка ще здавалася цілком природною і єдино можливою. Особливу увагу цьому питанню було приділено під час Генуезької конференції 1922 року (тієї самої, на якій розглядалися також і питання першого російського дефолту – відмови уряду більшовиків від сплати зовнішніх боргів попередніх урядів) [2].

Новий виток в розвитку світової валютної системи почався з укладання Бреттон-Вудської угоди, яка закріпила золотодевізний стандарт та визнала долар США як найбільш стабільну валюту. Особливість даної валютної системи – ієрархічна цілісність світової економіки на основі глобального лідерства і системної підпорядкованості усіх держав країні-гегемону. Але нестача золота у кінцевому рахунку призвела до девальвації долара, скорочення золотовалютного запасу країни призвело до краху цієї системи. Іншими причинами були нестабільність платіжних балансів окремих країн і вплив інфляційних процесів, неспроможність США забезпечити вільний розмін долара на золото, дезорганізуюча роль ТНК в валютній сфері тощо. Деюре, сучасна світова діюча валютна система – це Ямайська. В її рамках була проведена офіційна демонетизація золота. Це система з вбудованим механізмом автоматичного коригування платіжних балансів, що базується на вільному плаванні валют. Однак де-факто сучасна світова валютна система ще дотепер базується «на уламках» Бреттон-Вудських угод, особливо в частині міжнародної інституційної структури [3].

Таким чином, відмова від двох фундаментальних принципів Бреттон-Вудської угоди, – обміну доларів США на золото за фіксованою

ціною та фіксованого співвідношення обмінних курсів усіх інших валют до долара США (що на практиці, до речі, досягалося фіксацією золотого вмісту в кожній валюті, хоча насправді мався на увазі “доларовий вміст”) – зламала хребет старим валютно-грошовим системам. Зрозуміло, що зламаний він був у процесі розвитку та глобалізації світової економіки, а зміни до статуту МВФ лише зафіксували статус-кво. Нова валютна система відображала повну перемогу кредитного типу грошей у внутрішньому обігу деяких країн. Дискреційний принцип емісії залишився, по суті, безальтернативним. Емісії за принципом “валютного бюро” (currency board) з їхнім вельми обмеженим ареалом використання нічого по суті не змінюють, оскільки принцип дискреційної емісії лише переноситься з національного емітента на емітента базової валюти. Інакше кажучи, валютне бюро – це засіб перенести формальну відповідальність за стан національного грошового обігу на закордонний центральний банк. Фактично ж це лише поглиблює економічні проблеми країни (що засвідчив найвідоміший в останні роки минулого століття досвід використання цього принципу в Аргентині).

Аналогічний результат засвідчила прив’язка курсу власної валюти до долара США (хоча і не в такий безпосередній спосіб, як в Аргентині) і в країнах Південно-Східної Азії. Та й в Україні багаторічна практика підтримання курсової стабільності щодо долара США лише накопичила проблеми, пов’язані як з умовами експорту продукції, так і з валютними аспектами євроінтеграції.

Саме це і зафіксовано в правилах Кінгстонської системи, яка, по суті, проголосила новий принцип регулювання: “дозволено все, що не заборонено”. Замість двох згаданих вище Бреттон-Вудських принципів нова система встановлювала, що монетарна влада країн – членів МВФ може не фіксувати курс національних валют узагалі або зафіксувати його щодо іншої валюти чи “кошика валют”, або регулювати “плавання”

валюти будь-яким чином, за винятком фіксування його щодо золота. Економічний лібералізм, який є підґрунтям глобалізаційних процесів, цілком логічно було покладено в основу нової світової валютної системи.

На початку ХХІ століття економічний розвиток міжнародних валютних зумовлює протиріччя між різними групами країн. Основною причиною глобальної фінансово-економічної кризи стала відмова від золотовалютного стандарту в регулюванні міжнародних економічних відносин, яка спричинила масове необдумане кредитування, яке, в свою чергу, дестабілізувало світову економіку. Іншою причиною стала надмірна доларизація економіки промислово розвинутих країн світу.

Через економічні негаразди більшість країн світу, чутливіші до нерівномірного розвитку міжнародних валютних відносин. Незважаючи на це долар США залишається провідною резервною валютою світу. Така ситуація пояснюється борговою кризою в єврозоні. Світовими лідерами по обсягу валютних резервів є Китай, Японія та Росія.

На жаль, незважаючи на певні оптимістичні ознаки, які окреслилися ще рік тому, світова економіка продовжує знаходитися у глобальній кризі. І нічого несподіваного у цьому немає, адже давно відомо, що ринкова економіка (і окремої країни, і світу в цілому) розвивається циклічно, а спади та падіння виробництва є неприємною, але неминучою реальністю. Розбалансування моделі глобальної економіки знайшло вияв у високодефіцитних зовнішньоторговельних балансах розвинутих країн і, відповідно, високому бюджетному профіциті (суфіциті) поточного рахунку в країнах, що розвиваються. Економічна криза останніх років значною мірою викликана проблемами, що походять із фінансового сектору та укорінені в диспропорції, спричиненій гіпертрофованою роллю цього сегменту економіки в розвинутих країнах. У зв'язку з цим на певному етапі розвитку технологічного укладу починає спостерігатися перенакопичення капіталу: надлишковий грошовий капітал не може бути

інвестований у розширення виробництва і торгівлі, не призводячи до наступного падіння норми прибутковості. Унаслідок цього відбувається значне розростання фондових ринків та обсягів операцій із похідними фінансовими інструментами спекулятивного характеру, які породжують швидке, хаотичне переміщення «гарячих грошей». Світовий надлишковий капітал із торговельно-виробничої сфери перетікає у фінансову і, відповідно, із країн, що розвиваються (і потребують додаткового капіталу для розвитку реального сектору економіки) до країн промислово розвинутих. У новій глобалізованій економічній системі головну роль починає відігравати вже не виробництво, а фінансовий сектор. Відтак «криза надфінансування» стала первинною щодо «кризи надвиробництва».

Водночас, криза не тільки призводить до спаду виробництва та зростання безробіття, а й загострює ті «внутрішні хвороби», які давно вже визрівали в економічній системі, а в умовах кризи набули руйнівної сили. У 2008–2009 рр. це стосувалося, перш за все, фінансово-банківської системи, а у 2010–2012 рр. – системи державних фінансів. Утім, основна причина кризи полягає в тому, що у світовій економіці відбуваються глобальні «тектонічні зсуви», обумовлені перерозподілом економічної могутності. Зниження конкурентоспроможності старих «центрів сили», передусім окремих країн Європейського Союзу, та зростання ризиків їхньої енергетичної залежності на тлі збільшення потенціалу Китаю, Індії, Бразилії і деяких інших «новорозвинутих країн» призвело до ситуації, коли галузеві, секторальні та регіональні кризи стали перманентним явищем сучасної світової економіки. Новий етап світової фінансової кризи викликав особливе загострення проблем у сфері кредитних відносин.

Постійне збільшення державного боргу Сполучених Штатів Америки породжує занепокоєння як американців, так і їхніх економічних партнерів у всьому світі. Однак справжню стурбованість викликала боргова криза в деяких країнах «Старого Світу» – у тих, де зовнішня заборгованість

помітно перевищує величину національного ВВП, і в тих, де формально цей показник набагато менший, аніж у Сполучених Штатах. Невипадково Міжнародний валютний фонд, який останні десятиріччя зосереджував свою діяльність, головним чином, у країнах, що розвиваються та на постсоціалістичному просторі, повернувся як активний партнер країн – членів ЄС.

Валютні резерви дають змогу Центробанку впливати на курс валюти, стабілізувати фінансовий ринок, протистояти будь-якому іноземному тиску на свою валюту, також слугують магнітом для іноземних інвестицій та пожвавлюють економіку. Крім цього, наявність великих валютних резервів дозволяє країні долати фінансову кризу. Необхідно відзначити, що у формуванні валютного компонента офіційних резервів спостерігаються зрушення, що проявляються в зміні структури кошика світових резервних валют. Переважна частка валютних резервів зберігається у доларах США. Водночас, частка долара в структурі резервів поступово почала знижуватися з одночасним підвищенням ролі євро як світового резервного засобу та появою нових країн-учасниць валютно-фінансових відносин, метою яких є просування власних валют у світову валютну систему [4].

Висновки. Таким чином, трансформація світової валютної системи в посткризовий період буде відбуватися за багатопольярним сценарієм, що супроводжуватиметься формуванням нових регіональних валют. Ключовою проблемою такої трансформації буде неспроможність жодної із таких валют перетворитись у майбутньому на світову резервну. Очевидно, що перехід до нової світової валютної системи — це складний і тривалий процес, який потребує політичної волі, взаємних поступок та консенсусу усіх країн світу. Перспективою подальших досліджень є можливість та доцільність запровадження єдиної резервної валюти, інституційна основа її емісії та регулювання обігу [5].

Напрями реформування міжнародної валютної системи визначаються її структурними принципами. За всіма ознаками процес формування єдиної наднаціональної валюти буде тривалим, потребує докладання значних зусиль та інституціональних перетворень, зокрема створення авторитетного емісійного центру, за умови досягнення міжнародного консенсусу. Валютний режим системи повинен формуватися на багатовалютному стандарті, в зв'язку з чим необхідно провести диверсифікацію переліку основних валют. Потрібно визначити поряд з основними валютами статус золота як міжнародного резервного активу, яке також може виступати як міжнародний орієнтир стану фінансового ринку відносно інфляції, дефляції та майбутнього курсу валют. Концепція міжнародної курсової політики повинна дотримуватись вільного вибору режиму валютного курсу. Реформування міжнародної валютної системи висуває за необхідне визначення пріоритетних напрямів трансформації регулюючих механізмів щодо більшої гнучкості курсів основних валют, прийняття правил і нагляд за обмеженнями на рух капіталу та політикою валютного курсу, вдосконалення існуючих механізмів надання глобальної ліквідності в кризові періоди, інституціональної співпраці в управлінні глобальною ліквідністю тощо [6].

Література

1. Шаров О. Наступний Бреттон-Вудс: логіка розвитку міжнародної валютної системи [Електронний ресурс] / О. Шаров // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 7. – С. 20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnbu_2014_7_5.pdf. (дата звернення: 12.11.2018)
2. Новак С. М. Еволюція світової валютної системи [Електронний ресурс] / С. М. Новак // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2014. – Вип. 1. – С. 213. – Режим доступу:

- http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fkd_2014_1_28.pdf. (дата звернення: 12.11.2018)
3. Ліфанова М. І. Проблеми та перспективи розвитку світової валютної системи в посткризовий період [Електронний ресурс] / М. І. Ліфанова. // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1. – с. 10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_63.pdf. (дата звернення: 12.11.2018)
 4. Гапонюк О. І. Сучасна світова валютна система: трансформація розподілу світових золотовалютних резервів [Електронний ресурс] / О. І. Гапонюк // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2014. – Вип. 1(2). – С. 265. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpaeiv_2014_1\(2\)_44.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpaeiv_2014_1(2)_44.pdf). (дата звернення: 12.11.2018)
 5. Свірський В. С. Трансформація світової валютної системи в посткризовий період [Електронний ресурс] / В. С. Свірський // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2015. – № 1. – С. 65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vvpi_2015_1_11.pdf. (дата звернення: 12.11.2018)
 6. Пантелеєва Н. М. Реформування міжнародної валютної системи в умовах формування нової фінансової архітектури [Електронний ресурс] / Н. М. Пантелеєва // Фінансовий простір. – 2011. – № 3 (3). – С. 28-42. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fin_pr/2011_3/11pnmrot.pdf (дата звернення: 12.11.2018)

References

1. Sharov O. The next Bretton Woods: the logic of development of international currency system / Sharov O. // of National Bank of Ukraine-

2014. - №7 – p. 20. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnbu_2014_7_5.pdf.
(appeal date: 12.11.2018).
2. Novak S. The evolution of the world currency system / Novak S. // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2014. – №1 – p. 213. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fkd_2014_1_28.pdf. (appeal date: 12.11.2018).
 3. Lifanova M. The problems and the prospective of development of the world currency system during post-crisis period / Lifanova M. // Economy, governance, innovations. – 2014. – №1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_63.pdf (appeal date: 12.11.2018).
 4. Gaponiuk O. The modern world currency system: transformation of world gold reserves distribution / Gaponiuk O. // Theoretic and practical aspects of economy and intellectual property. – 2014. – №1(2). – p. 265. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpaeiv_2014_1\(2\)_44.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpaeiv_2014_1(2)_44.pdf) (appeal date: 12.11.2018).
 5. Svirsky V. The transformation of the world currency system during the post-crisis period / of Vinnitsa polytechnic institute. – 2015. - №1 – c. 65. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vvpi_2015_1_11.pdf (appeal date: 12.11.2018).
 6. Panteleeva N. The reformation of the international world currency system during the formation of new financial architecture / Panteleeva N. // Financial space. – 2011. - №3(3). URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fin_pr/2011_3/11pnmrot.pdf (appeal date: 12.11.2018).